

חוק נגד שקיות הפלסטיק? אתם פופוליסטים

הצעות חוק חדשות מנסות להוציא משימוש את שקיות הפלסטיק, אבל האמת היא שמדובר באחוז קטן מסך פסולת האריזות וישנן בעיות מהותיות יותר. דעה פרופ' אופירה אילון פורסם: 18.02.14, 19:15

סוגיית החקיקה הייעודית לטיפול בשקיות הפלסטיק צצה ועלה פעם בכמה חודשים. בין אם זו מדיניות שאכן נדרשת ובין אם מדובר בחיפוש אחר כותרת, נדמה שהבעיות הסביבתיות של מדינת ישראל מרוכזות בשקיות האלה ולא בבעיות סביבתיות אחרות, מהותיות הרבה יותר.

לאחרונה התבשרנו כי ח"כ מיכל רוזין (מרצ) רוצה לגבות מהצרכנים כסף על השקיות במטרה ללמד אותם לצרוך פחות מהן. גם במשרד להגנת הסביבה נדרשו לסוגייה וגיבשו טיוטת הצעת חוק הקובעת כי תופסק חלוקת שקיות הפלסטיק בחינם ברשתות.

אבל למעשה, הצעות החוק המקודמות בימים אלו רחוקות מלפתור לנו את בעיות הסביבה. בהצעת החוק של ח"כ רוזין נכתב כי הרעיון הוא להפסיק לחלק שקיות בחינם, מתוך הנחה שאם הציבור יתחיל לשלם עליהן, הצרות הסביבתיות תיפתרנה. אלא שמלכתחילה לא מדובר בשקיות "חינם" ולא ברור אם הציבור יעבור חינוך מחדש, וזאת מסיבה פשוטה - אין חינם.

כאשר רשת המרכולים מציעה לצרכנים את שקיות הפלסטיק (שעלותן לכל סניף של הרשת יכולה להגיע לעשרות אלפי שקלים בחודש), ברור שהם בסופו של דבר משלמים על כך. העלות העקיפה משתקפת במחיר המוצרים ממש כפי שאנחנו משלמים על החשמל בסופר, על הסדרנים ועל הקופאים.

אבל לגופו של עניין, עולה השאלה אם יש צורך בחקיקה נפרדת לצמצום השימוש בשקיות פלסטיק מסוג גופיה (שקיות חד-פעמיות, אך לא כולל השקיות המשמשות לאריזת מוצרי מזון), בנוסף לדרישות המצוינות בחוק האריזות משנת 2010.

ימנעו את הנזק לשטחים הפתוחים. שקיות רב-פעמיות (צילום: shutterstock)

ההתקפה הממוקדת על השקיות מטופלת בעולם בשלושה אמצעים - איסור שימוש, הטלת היטל/ מס על הצרכנים ושיתוף פעולה וולונטרי בין הממשל לתעשייה. בישראל, משתמשים מדי שנה ביותר מ-2 מיליארד שקיות פלסטיק מסוג גופייה. חלקן מיוצר בארץ וחלק מיובא מהשטחים.

בתום השימוש בשקיות הן מגיעות בדרך כלל לשני יעדים סופיים: הטמנה (אחרי שימוש אחד או לאחר מספר שימושים) או שהן מושלכות בשטחים פתוחים. במחקר שערכנו במוסד שמואל נאמן ב-2008 נמצא כי המפגע הסביבתי העיקרי נובע מלכלוך בשטחים פתוחים ויש לטפל בבעיה האסתטית שיוצרות השקיות. המחקר העלה כי לכ-6% מכלל שקיות הגופייה שבהן נעשה שימוש יש פוטנציאל להגיע לשטחים הפתוחים.

אמצעי מדיניות אפקטיבי שיקטין את הבעיה הסביבתית צריך להצליח לצמצם בעיקר את השימוש בשקיות בעלות פוטנציאל ה"התעופפות". לעיתים, אנו גם שומעים על חיות בטבע אשר התפתו לאכול את השקיות האלה ומצאו את מותן, אך במחקרים שנערכו לא כומתה בעיה זו, מהיעדר נתונים ואי יכולת לחשב זאת.

הנקודה המרכזית שיש לציין בצורה מפורשת, ומנוגדת לפופוליזם, היא כי שקיות פלסטיק מהוות אחוז קטן מאוד מסך פסולת האריזות. בסך הכל מדובר ב-20 אלף טון שקיות מתוך כ-750 אלף טון אריזות שבהן אנחנו עושים שימוש כל שנה.

מה רע בחוק האריזות?

חוק האריזות המיושם בישראל מאז 2011 הצליח, על-פי נתוני המשרד להגנת הסביבה, להביא למיחזור של 186,000 טון אריזות בשנת 2012. כמות זו מהווה יותר מ-60 אחוז מסך 300 אלף הטונות שהחברות היו מחויבות על-פי החוק למחזר בשנה זו. אם חוק האריזות פועל בצורה כל כך מוצלחת, לא ברור מדוע מקדמים חקיקה נפרדת לשקיות הפלסטיק.

תחליף אפשרי לשקיות הגופייה הוא מעבר לשימוש בשקיות רב-פעמיות שימנעו את הנזק לשטחים הפתוחים וגם יפחיתו את השימוש בחומרי גלם. שקיות מתכלות אינן רלוונטיות לבעיה, כיוון שבהינתן קצב התכלות של חצי עד שנה הן אינן פתרון לבעיית לכלוך השטחים הפתוחים. נהפוך הוא, הציבור עלול להרגיש נוח לפזר את השקיות המתכלות כי יחשוב שהן אינן גורמות נזק סביבתי.

בנוסף, בישראל לא קיימת היום תשתית מספקת לטיפול ומיחזור של שקיות מתכלות, שעם כל הכבוד לפוטנציאל ההתכלות, צריכות להיות מטופלות בנפרד מתהליכי המיחזור הרגילים. זאת מכיוון שאם פלסטיק מתכלה מעורב עם פלסטיק רגיל בתהליך המיחזור, קיימת פגיעה באיכות המוצר הממוחזר לכל הכמות הממוחזרת והנזק גדול פי כמה מהתועלת.

האם אפשר לחנך מחדש את הצרכנים? (צילום: shutterstock)

אם נתייחס לשקיות הנייר, הן מהוות, מבחינה סביבתית, פתרון גרוע יותר. ובאשר להמלצות, המלצת המדיניות של מוסד שמואל נאמן, שאגב נבדקה לאחרונה שוב לאור התחלתו של חוק האריזות, היא לא ליישם מס על השקיות וגם לא לאסור את השימוש בהן.

ניתן וצריך להקטין חלק מהנזק הסביבתי של השקיות על-ידי הקצאת משאבים נוספים, לא גדולים יחסית, לפיקוח ואיסוף הלכלוך, במשולב עם הגברת החינוך, הסברה ויצירת מנגנונים וולונטריים של רשתות השיווק.

קחו דוגמה מחיפה

כך למשל, קמפיין להפחתת השימוש בשקיות פלסטיק בשכונת רמות ספיר בחיפה, פרי יוזמתו של ועד שכונת רמות ספיר ושבט הצופים אפיק, הוכיח כי הסברה וחינוך (היכולת שלנו לומר "לא" לשקית גם אם לא מוצעות כרגע חלופות אחרות), יכול להפחית את השימוש בשקיות בצורה ניכרת.

אז במקום להציע הצעות חוק פופוליסטיות ויקרות, שבסופו של דבר לא מועילות לסביבה, כדאי לחשוב לפעמים על פתרונות אחרים. נדמה כי דווקא המשרד להגנת הסביבה נוהג באחריות סביבתית לאחרונה. על-פי הודעת הדובר של המשרד, בפגישה שנערכה באחרונה עם מנהלי רשתות השיווק, הוחלט כי בשלב ראשון ייצא המשרד בקמפיין ציבורי נגד השימוש בשקיות ולאחר מכן יחולקו לאזרחי ישראל סלים רב פעמיים לתקופה מוגבלת במימון הרשתות עצמן.

אין ספק שהובלת קמפיין של כלל רשתות השיווק יכולה להביא להפחתה משמעותית בשימוש בשקיות, ולהוביל לחיסכון כספי ולשיפור באיכות הסביבה, גם בלי חוק ייעודי, שיהיה קשה עד בלתי אפשרי לאכוף אותו. ואגב, ניילון הוא שם של מותג ולא המוצר, כך כשמדברים על השקיות ראוי לומר שקיות פלסטיק. טעות כזו, אל לה להופיע באתר של משרד הגנת הסביבה.

פרופ' אילון היא חוקרת בכירה, עומדת בראש תחום הסביבה **במוסד שמואל נאמן** שבטכניון ומרצה וחוקרת בחוג לניהול משאבי טבע וסביבה באוניברסיטת חיפה